

Máirín na mBreathnaigh

Máire Ní Choinceanainn (a hiníon)

Idteach beag cheann tuí, ar an 19ú de Mheán Fómhair, 1926, rugadh an dara duine de chlann le Máire agus Seán Ó Cualáin, (Mary Bhreathnach agus Seáinín Sheáin Pheaid), iníon darbh ainm Máire Treasa. Bhí mac acu cheana, darbh ainm John Joe, a rugadh sa mbliain 1925, agus rugadh Pádraig sa mbliain 1928, ansin rugadh Siobhán sa mbliain 1930.

Ón lá sin go dtí an lá ar thug Dia aici féin í, ar an 4ú lá de mhí Feabhra, 2016, is iomaí áit sa saol a mbíodh Máire. Cé is moite de mhúinteoirí scoil Shailearna, ní thabharfaidh aon duine Máire uirthi, ach Máirín, Máirín na mBreathnaigh. Fíodóirí a bhí sna Breathnaigh, a tháinig aniar fadó ó bhealach Chill Chiaráin go dtí Baile an Lochán. Is é Máirtín Breathnach a shocraigh síos ar dtús san áit a bhfuil an teachín fós suite inniu. Bhí mac aige, Pádraig, seanathair Mháirín, é féin ina fhíodóir.

Nuair a rugadh Máirín, bhí Pádraig seo sa teach chomh

Líne cúil, ó chlé:

Baib lena neacht Juidín na mBreathnaigh, An Lochán Beag.

Líne tosaigh, ó chlé: Pádraig, John Joe agus Máirín (na mBreathnaigh) Ní Chualáin (deartháireacha agus deirfiúr Juidín).

maith lena bhean, Máire Mac Fhlannacha (Máire Liam Phádraig Shíomóin), máthair Mháire Liam, Delia Bhreathnach, ba aintín í don scríobhneoir Mhícheál Breathnach. Cuimhneach Máirín ar an tSeól a bheadh sa seomra thuas, taobh thiar don tine. Chomh maith le fíodóireacht, bhíodh sé ag plé le Bord na gCeantar Cúng agus ba Coimisinéir Síochana é. Ba fear mór é Pádraig ó thaobh léamh agus scríobh gaeilge agus béarla. Spreag sé an tréith seo ina sheisear iníon. Chuir siad féin an tréith seo ar aghaidh ansin chuig na gasúir.

Ba amhránaithe iad muintir na mBreathnaigh. Bhí cáill mhór ar Catta Bhreathnach, aintín Mháirín agus ar a máthair Mary Bhreathnach. Maidir le Máirín í féin, bhí cáill mhór uirthi mar amhránaí óna laethanta i Scoil Sailearna. Bhí sí sa gCór ansin le go leor cailíní eile áitiúla, agus ba onóir mhór di nuair a bhuaigh siad comórtas i dTuaim faoin stiúrtóir Máire, iníon Ní Chliabh (Miss Swords). D'fhág Máirín Scoil Sailearna taréis an 6ú rang. Ní raibh deis meán scoile aici ag an am ach bhí suim agus stuaim aici i dtaobh cócaireachta agus obair tí. Fuair sí post i gCluain Sceach, Baile Átha Cliath, ag déanamh an saghas oibre seo, thaithnaigh sé go mór léi agus dúirt sí go minic go raibh an clann an-deas léi. Bhí saol deas aici i mBaile Átha Cliath, ag dul thart lena cáirde ón mbaile ag hallaí damhsa agus oícheanta ceoil.

Cheap sí go gcuirfidh sí maith uirthi féin nuair a chuala sí faoi scéim bhanaltracht a bhí ar siúl i Sasana. Chuaigh sí go Buckinghamshire agus thosaigh sí ag obair in ospidéal lagintinneach. Ba obair chrua agus laethanta fada a bhí ann, agus bhí mátrún gear roimpi ansin. Nuair a fuair sí an deis, d'athraigh sí isteach go Londain, ag obair i dteach dochtúra. Ba é an dochtúr Ó Cearra as Éirinn, a bhean as An mBreatain Bheag, agus a chlann, a bhí sa teach. Chaith sí laethanta deasa leo ansin agus bheadh siad ag scríobh ag a chéile ar feadh blianta taréis dí imeacht.

Ag an am sin i Londain, bhí ganntanas ann taréis an Dara Cogadh Domhanda. Bhí cólceathar le Máirín, James Keane, as Portland, Maine, in arm Mheiriceá ag an am.

Bhuail siad le chéile agus thug James málal beatha do Mháirín, ina raibh tae, caife, seaiclaí, toitíní, agus go leor eile. Ba rud nua di chomh maith an peanut butter nó an t-im piseanna talún. Bhí muintir Uí Chearra an-bhuíoch dó as ucht a cineáltas.

Sa mbliain 1948, d'iarr deirfiúr d'athair Mháirín uirthi dul go Meiriceá. Peige Sheáin Phaid a bhí uirthi, is baintreach a bhí inti, a bhí pósta le Pádraig Mac Donnacha as Baile na h-Abhann. Bhí cónaí uirthi léi féin i Portland, Maine. Bhí tuismitheoirí Mháirín i bPortland iad féin sula phós siad, b'shin ón mbliain 1912 go dtí an bhliain 1922. Bhí athair Mháirín in arm Mheiriceá sa gCéad Chogadh Domhanda, agus mar sin, bhí Máirín ina Saorantach do na Stáit Aontaithe. Cheap siad gurbh fhiú dul sa seans agus bhuail Máire

Máirín na mBreathnaigh agus Seán Phádraig Ceanainn as Cartúr Leathan ar lá a bpósta i nDeireadh Fómhair 1954

faoi i nDeire-Fómhair 1948. D'fhág sí Roinn Eannaigh, Aerfort na Sionna, ar eitleán Pan American Airways. Cheithre huaire d'éag ina diaidh sin, shroich sí Aerfort Logan. Bhí a h-aintín Peige, agus a cólceathar roimpi ansin, agus thug siad go Portland í ar an traein. Bhí seachtar de na aintíní bailithe le chéile le fáilte a chur rompu. Bhí triúr de na Breathnaigh ann, Catta, Sarah agus Baib, agus bhí ceathrar de mhuintir an t-Sídheáin Rua ann, nó clann Sheáin Phaid's, mar a thugtaí orthu, Máire, Peige, Sarah agus Bríd.

D'fhan sí i bPortland ar feadh trí nó cheithre seachtainí, ach ní raibh mórán oibre ann agus bhí sí uaigheach. Bhí go leor cáirde aici i mBoston, agus fuair duine acu post di ag obair mar chócaire i Dedham. D'aistrigh sí anuas go Dedham agus thaithin sé léi. Bhí dhá phost ansin aici go dtí gur phós sí Seán Phádraig Ceanainn as Cartúr Leathan sa mbliain 1954. Phós siad i Norwood agus bhí beirt iníon acu. Chaith siad a gcuid laethanta saoil go sásúil go dtí gur bhásaigh Seán sa mbliain 2001 agus é 83 bliain d'aois.

Bhí croí Mháirín dubh ag an am sin, agus bhailigh a chlann agus cáirde le chéile chun misneach agus ardú croí a thabhairt di. Chuir siad tionscnaimh le chéile di lena cuid amhráin a chuir ardlúthdhiosca. Bhí an tionscnaimh seo faoi chúram Scoil Cheoil Berkley leis an t-Ollamh Stephanie Tiernan. D'iarr siad ar Mháirín dul isteach ag an Stiúideo Taifeada. Chuaigh sí isteach, shuigh sí síos agus thosaigh sí ag canadh. Choinneoidh sí uirthi ar feadh dhá uair go leith! Stop sí faoi dheirdh agus tá na téipeanna sin ag an "Massachusetts Council for the Arts". Tá sí cláraithe ansin mar mhúinteoir/ máistir de Amhráin Thradisiúnta Sean-Nóis. Thug sí Bóithrín na Smaointe mar ainm ar an

dlúthdhiosca a rinne sí mar gheall ar Mhícheál Breathnach. Rinne Máirín an dlúthdhiosca in onóir d'fhear céile Seán Phádraig Ceanainn, agus téann an saothrú airgid isteach i gciste an t-Athair Sheáin Sweeney. Is ag Cumann na Gaeilge i mBoston a thabharfaí an ciste sin chun seans a thabhairt do scoláirí as Meiriceá, freastal ar scoil samhraidh i nGaeltacht éigin in Éirinn. Is iomaí fear agus bean a chuaigh go h-Éirinn mar gheall ar an deontas seo.

Fiú amháin gur chaith Máirín ós cionn seasca bliain i Meiriceá, bhí cuid dá croí agus anam sa mbaile. Thiocfaidh sí abhaile go minic agus bheadh sí ag fanacht lena deirfiúr Judeen agus Maidhc Phádraig Thaidhg agus a clann ar an gCnoc. Thabharfaidh sí cuairt ar Chorcaigh go dtí Cól Phádraig Ceanainn agus a chomhluadar, agus cuairt ar Mhaigh Eo ag a deartháir John-Joe agus a clann.

Chomh maith le sin, bhíodh sí ag dul suas agus anuas go Portland, Maine, go minic. Bhíodh na gaolta ag teacht chuici agus bhíodh sí chomh sásta, ag réiteach béilte, ag caint ar an mbaile agus ag casadh amhráin, go mór mhór Cruacha Glas na hÉireann. Bhí go leor seanchas agus scéalta aici chomh maith, mar bhí cuimhne an t-saoil aici. Mar sin, bhíodh go leor cuairteoirí aici i gcónaí. Thaithnigh na cuairteoirí léi agus thaithnigh sise le na cuairteoirí, mar sin, bhí go leor cáirde aici, chuile aois agus náisiúntacht.

Bean bríomhar, croiúil, agus teanntásach a bhí inti. Bhí a teanga ar a comhairle féin aici.

Bhí saol deas aici ón gcéad lá ar an Lochán go dtí an tráthnóna deireannach i Norwood.

Bhí sí ina treoraí maith agus sé an rud a bhí uaithi ná go leanfaidh muid ar aghaidh. Leanfaidh muid ar aghaidh, go cinnte, ach aireoidh muid uainn í. ○